

Otthonról - Haza

Wertán Zsolt beszámolója a 2000. évi körutazásról - befejező rész

7. nap. Büszkék vagyunk dolgos, erkölcsös és mélyen vallásos örmény őseinkre. Bárki olvashatja a szamosújvári örménykatolikus nagytemplom sekrestyéjében a ministránsok szentmise előtti fohászatát és mise utáni hálaadását. Utóbbi ekként cseng: „Jézus, örök örömöm, jóságodat köszönöm, szolgálhattam oldáródnál, kegyelmeddel megáldottál. Ha házadat elhagyom, kísérj minden utamon. Ne felejtsem soha orcád, s add, hogy méltó legyek Hozzád.”

Tordaszentlászló (Sávaghisla) után déli irányban haladunk a gyalui havasok lábában felfelé. A látóvalók mellet Szarka Gyuri bácsi szívünket, lelkünket most is gazdagítja: Reményik Sándor: „Benéz a havas”. Utána Bálintné Kovács Julika: „Szülőföld” és Bálint Tibor: „Egyszer én is harangoztam” felolvasásával kényeztet minket. A busz a szerpentinén kapaszkodik, **Oláhléta** (Lita), majd pedig **Magyarléta** (Liteni) következik.

A Hesdat patak a mészkőbe mélyen bevágta magát. A Tordai hasadék is hasonlóan képződött, mondája ugyan másról regél. Védett területen járunk. A rómaiak építették meg az út elődjét, melyen főleg sótt szállítottak Torda (azidőben Potaissa) és Kolozsvár (Claudiopolis) között. Az Erdélyi Szigethegységhez igyekszünk. Üledékes kőzetek, kristályos palák alkotják. Északon a Szamos, nyugaton a Körösök, délen pedig a vulkánikus Erdélyi Érc-hegység határolja. A vastartalmú limonit miatt itt a talaj vöröses, de a patakok is rokon színűek, amelyek a kőzetet átmossák.

Szerpentinén ereszkedünk a völgybe, egyre mélyebb bevágásban visz az út. Ámulatba ejtő, változatos tájképek. Előregedő vidék, sok ház üres már. Az ifjúság messze utazik, hisz tanulási lehetőség sincs. **Járabánya** (Barisoara), az Aranyos völgye következik. Itt tartják a legtöbb bivalyt, nagy szerepük volt a bányászat fénykorában. **Alsójára** (Iára) - eléggé igénytelené vált a falu, amióta a magyarok megfogyatkoztak. A Jára pataka alakította a tájat. **Járaszurdok** (Surduc), teljesen románlakta vidék: itt a völgyekben a mokányok, fent a hegyekben pedig a mócok élnek. **Borrévnél** (Buru) torkollik a Jára az Aranyosba.

Gyuri bácsi a vidék vasércbányászatáról, főleg a torockói életről és vastermelésről beszél. A Székelykő tövében fekvő **Torockót** (Rimetea) az osztrákok 1704-ben felégették. A hagyomány szerint azóta piros itt a gyász színe. Az „Egy az Isten” című regényében Jókai Mór részletesen leírja az unitárius városkát. A külföldön is tanult Zsakó István találkozott Jókaiával és meghívta ide. Emléktábla van a Zsakó-házon. Zsakóék a Mikó családba beházasodtak.

Néprajzi és bányamúzeum, igen becses gyűjtemény. (A torockói népviselet messze földön híres volt már a 19. században.) A felső utcában a volt bányatulajdonosok módos házai állnak. A házakat zömmel a többi utcában is helyrehozták, amiért Európa Nostra díjat kaptak. Sziklasírok. Minden évben élmenydús „farsangtemetési” ünnepélyt rendeznek. Igen bővizű terület, sok portáról egy-egy forrás vize csillog elő. „Tarua”, ez az, ami ma már nem létezik - keskenyvágányú vonat, a neve „Mokanyica”, mivel itt a „mokányok földjén” haladt át.

Mélységes bevágásban, igen változatos szép vidéken az Aranyos folyó mentén kelet felé gurulunk a 75-ös úton. **Alsóaklosnál** (Ocolis) jobbról torkollik az Aranyosba egy patak, amely a Gyalui havasokból érkezik. **Aranyoslonka** (Lunca Ariesului). A mokányok és a mócok jó fafeldolgozók. Fatárgyakat, csebreket, létrákat stb. készítenek és piacon, vásárban csere-kereskedelem formájában értékesítik áruikat. Házaikat is fából építik, ugyan az alsó szintet kőből rakják. Helyi mondás szerint „fából van itt még a vaskarika is”. Hosszú hajukat a móc férfiak régen varkocsba fonták, aminek románul moc a neve. (Moc'an: az erdélyi román nyelvben havasi pásztor; mocan'esc: hegyi, havasi.)

Topánfalva (Campe /a térképen: Cimpeni/, Topesdorf), a móc főváros. Kitáruló, széles, többágú völgyben helyezkedik el. Az Aranyos vize idáig még kristálytisza. A réz-, vas- és kőbányászat, valamint az ipari tevékenység miatt innen már szennyezett. Az osztrákok ellen 1784-ben zendülés tört ki. Horia, Closka és Crisan vezette, de levertek. Társaik árulták el őket és ki is szolgáltatták az osztrákoknak. Gyulafehérvárt a Károly-kapu fölötti cellácskákba kerültek és a népet a keréketörés végignézésére kényszerítették. Crisan előzőleg azonban öngyilkos lett: felkötötte magát.

A keskenyvágányú vasút itt délre, **Abrudbánya** (Abrud, Gross-Schlatten) felé kanyarodik. Az Aranyosból völgyzárással fjordszerű tavat duzzasztottak.

Északnak vágva, szintén a 75-ös úton, 15 kilométer megtétele után **Aranyosvágásra** (Vadu Motilior) jutunk.

„Ahogy fennebecske kerülünk, látjuk, hogy két ház között két kilométer távolság is van. Ritkán találkoznak egymással a mócok” - magyarázza Szarka Gyuri.

Elszórt házakat látunk az út mentén. Ezért szokás itt, hogy a Tyúkhegyen (Gaina) „leány vásárokat” tartanak, valóságosan meg is kötik a vásárt. Itt régebben is „jámbor” társaság élt, az osztrákok is kihasználták őket. Az osztrák oldalon álltak 1848-49-ben is, például Nagyenyeden 700 főt mészároltak le. Ott emléktábla is emlékeztet erre. E vidékről Avram Iancu is toborzott embereket. Trianont követően Avram Iancu oly nagy becsbe került, hogy országszerte szobrokat állítottak neki, mi több, szülőfaluja, Ácsva is az ő nevét hordozza.

Pipálnak a hegyek.

Czárán Gyula, szintén örmény származású, ősei Lengyelországból telepedtek ide. A Bihar szerelmese volt. E vidéken való barangolásait biharolásnak, a mócok lakta vidéket pedig „Mócopotámia”-nak nevezte. Sírfelirata: „Csak az hal meg, akit elfelejtenek”. Czárán turisztikai-szervező munkáját Gyurka László folytatta, aki aztán egyszer az Erdélyi Kárpát Egyesület egyik túráján lezuhant...

A mócok völgye, fent itt-ott pici házacskák. **Fehérvölgy** (Albac) jó gyalogtúra lehetőségek kiindulópontja. Karszt-fennsík. A Köveskörös völgye is alkalmas a szép túrákra. Egy-egy víznyelőben a búvópatakok el-eltűnik. Ha viszont bő csapadék van, ideiglenesen tóvá alakul.

A Bánffy nemesi család különböző ágainak itt birtokai voltak. Jégbarlang. Közeledünk Aranyosfőhöz. A kanyargós szerpentint itt-ott alámosta a víz. A magas vízjárás egy helyütt 2000-ben az útnak majdnem fele szélességét elhordta.

Aranyosfő (Scărișoara), 1162 méter magasságra hozott fel minket „Béla bácsi”, az autóbusz vezetője. Források erednek jobbra, balra. A patakszerű folyócskán, fából „vízfrissítő” lépcsőket készítettek. Csak fenyvesek ölelnek körül. Nyugat-délnyugatra a Nagybihart látjuk, a Szigethegység legmagasabb csúcsát (1849 m). E vidéken fatemplomok vannak. A Máramaros vidéki híres középkori fatemplomok belsejét freskók is ékesítik.

Az Aranyosfőtől a Honorrétre, vagy a Karsztvidékre lehet túrázni. Sok barlang és szép túralehetőség kínálkozik.

Lepus (Arieseni). A szurdokjellegű, magasodó vonulat az út két oldalán eddigre már véget ért. Kisvártatva felérünk a Bihari hegység Virtop hágójára. A szomszédban a Virtop csúcs, 1160 m. A Trianonban elszakított részekén ezek a barangolások teszik nekünk lehetővé, hogy ilyen sok szépet láthassunk, mint például itt is. Fehérmegye határa, átlépünk Bihar megyébe. Középen, északi irányban van a Rozsdaszkadák, amit már egyszer láthattunk. Még sok szép látnivalót hagy a Béla bácsi vezetett busz hátra, de már mindegyikünkben valami belső hang döngicsél a hazaérkezéssel kapcsolatban...

Hartvik püspök legendája szerint: Szent László Szent István „tetemeit” székesfehérvári sírjából kiemeltette és jobb alkarját épségben találta. A magyarság nemzeti ereklyéjének őrzésére alapította 1083-ban a Biharmegyei Szentjobb (Saniob) apátságot a Szalárdi járásban.

Kényszerűen kalandos sorsa folyamán a szent relikviából részeket leválasztottak, de csuklója nekünk megmaradt. Méltóságteljes körbehordozása a Szent István napi körmenetek fényét emeli. Tavaly, az államalapítás millenniumi ünnepségein diadalmos országos körútra is indult, örömet keltve és bizakodást hintve sok sok magyar testvérünk szívébe.

Hallottam, hogy 1956-os magyar emigránsok Fatimában lélekemelő Kálváriát építettek. Az utolsó, 15. stációja a Feltámadást szimbolizálja, amelyet a lajosmizsei hívek emeltettek. Kápolnáját a Magyarok Nagymagasszonya embermagasságú, carrarai márvány szobra ékesíti. Fején a magyar Szentkorona, lábához hazánk címerpajzsa támaszkodik. Ezen viszont a Kiszjézus is helyet kapott. Ujjacskáját felemelve, mintegy figyelmezteti a Szűzanyát: „...Ne feledkezzél meg szegény magyarokról!” Hiszen tudjuk, hogy Szent István királyunk a koronával együtt a magyar nemzetet és az országot is a Szűzanya védelmébe ajánlotta.

Az összeurópai ellentámadás idején, Budavár 1686-os ostrománál a budavári Nagyboldogasszony templom (akkoriban: Szulejmán szultán dzsámi) mellett is robbanás történt. A templomban egy befalazott kis fülke takarófala kidőlt és a Szűzanya fennséges szobra láthatóvá vált. Az egyébként is szorongatott török védők ettől igencsak megrémültek, rossz jelnek tartották. Valóban, kevéssel később, szeptember 2-án a budai várat elfoglalták az egyesült keresztény seregek.

Történelmünk folyamán, a múlt évtizedekben is óriási tragédiák, veszteségek és hihetetlen szenvedések érték nemzetünket, de mégiscsak élünk!

Kérlek, ne csóváld a fejed, nyájas olvasó, hogy majdnem két évvel ezelőtti erdélyi barangolásunkról szóló beszámolómat az egész magyarság iránti lelkesültséggel és aggódással fejezem be. De a tanulságos

és szép kirándulás újbóli átélésekor megrészegeedik az ember. Olyankor pedig hadd mondja azt, ami a szívét nyomja.

Wertán Zsolt

* * *

Választások - 2002 április

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület vezetése arra kér mindenkit, hogy vegyen részt a választásokon és tegye le szavazatát a lelkiismerete szerint. Válassza mindenkinek a jobb pártot.

Javasoljuk: a sok-sok mérlegelendő szempont között érdemes figyelembe venni közösségünk szempontjait is. Mely pártok támogatták inkább magyarörmény kulturális közösségünk működését? Örmény-katolikus templomunk visszaszerzéséért folytatott harcunkat? Erdélyi magyarörmény testvér-közösségeinket?

Ha bármilyen kétely támad Önökben, lapozzák fel újságunk korábbi számait, kellő tájékoztatást találnak benne. Ne feledjék: döntésük, szavazatuk közösségünk folytatólagos jövőjét is befolyásolja!

* * *

Hiradó

Február 22-én Budapest II. kerülete adott otthont a hazai polgármesterek, alpolgármesterek, jegyzők találkozójának a Millenáris Parkban, „A városi polgármesterek randevúja” címmel. Pazar rendezéssel, jól sikerült pódiumbeszélgetéssel - miniszterekkel, államtitkárokkal -, majd kiállítás-látogatással, ebédrel és jótékonyági esttel látta vendégül a kerület a megjelenteket. Meghívottként részt vett *Issekutz Sarolta*, az EÖGYKE elnök asszonya is.

A Fővárosi Örmény Klub március 21-én du. 17 órától tartó klubdélután programja: *Murádin Jenő* művészettörténész (Kolozsvár) vetítettképes előadása: „Papp Gábor, egy magyarörmény festő Kolozsvár és Szeged között”. Ezután *Szilvay Ingrid* és *Fogolyán Kristóf* előadóművész **Johann Sebastian Bach** műveiből ad elő a szerző születése évfordulóján (1685 március 21).

Április 18-án du. 17 órától a Fővárosi Örmény Klubban vendégünk lesz a **nagyváradiai Kiss Stúdió Színház**. Molnár Ferenc: A cukrásznő c. vígjátékát adják elő.

Keressük a Petelei család tagjait. Szeptember 13-án ünnepeljük Petelei István erdélyi magyarörmény író születésének 150. évfordulóját. Szeretnénk a család tagjaival együtt ünnepelni.

Keressük a Haraga család tagjait genealógiai kutatásunkhoz.

Március 1-én a Szegedi Örmény Kisebbségi Önkormányzat meghívására előadást tartott *dr. Issekutz Sarolta* a hazai örmények helyzetéről és problémáiról. Az estet kisiskolások kedves énekműsora nyitotta meg, majd jóízű beszélgetéssel zárult a régió magyarörménységének találkozója.

* * *

Egy könyvről

amelyről sok minden jut eszünkbe...

Gyergyószentmiklós monográfiája: végre! Legfőbb ideje volt, hogy egy ilyen könyv megjelenjen! Ha közelebbről is megismerkedünk vele, az öröm erősödik, mert múltról és jelenről, földrajzi fekvésről és kulturális életről, földtani viszonyokról és egyházakról egyaránt találunk benne leíró, összegző tanulmányokat.

A fejezetek nagyobbik részét a kötet szerkesztője, *Garda Dezső* írta, aki mondhatni polihisztori tájékozottsággal - amellyel, hogy végigvezet a város történetén - ír mezőgazdaságról, iskolaügyről is. De lássuk előbb a várostörténetet. Már csak azért is, mert Szentmiklós történelmében akad jónéhány olyan esemény, amelyben a XVII. században odatelepülő örmények ugyancsak lényegi szerepet játszanak.